

ARTUR OSONA,
PRIMER CICERONE
DEL MONTSENY

CARLES ALBESA I RIBA

Del protagonisme d'Artur Osona en el projecte fallit de construcció d'un observatori-refugi al cim del Turó de l'Home se n'han ocupat, a bastament, Nydia Figueras i Miquel Messeguer en el volum 11 d'aquestes monografies.

El propòsit d'aquest article és recordar altres aspectes, especialment referits al Montseny, de l'activitat d'aquesta figura rellevant de l'excursionisme del segle XIX, una biografia del qual ha estat publicada per Josep Iglèsies al volum 23 de la col·lecció de l'Arxiu Bibliogràfic de la Unió Excursionista de Catalunya (1983).

El llibre *El Montseny* (Editorial Destino, 1975), de Pere Ribot en col·laboració amb el fotògraf Raimon Camprubí, bàsic encara en el corpus bibliogràfic montsenyenc, s'inicia amb l'adreça següent: "A l'Artur Osona, descobridor del cos vegetal del Montseny" (l'altre destinatari de la doble dedicatòria és el poeta Guerau de Liost).

És un epítet que tanmateix li escau amb tota justícia. Però alhora que el descobridor, Osona en fou el divulgador per excel·lència.

En efecte, a l'opuscle de 40 pàgines publicat l'any 1879 amb el títol *d'Excursió á la montanya de Monseny per un propietari de la vila de Breda, ab traducció castellana y francesa* (darrere d'aquest anònim propietari s'amagava Osona, el qual efectivament tenia una casa a Breda, on solia estiuajar) seguí, l'any següent, ja sense refugiar-se en l'anonimat, la *Guia general de les montanyes del Montseny*, que contenia 26 itineraris, també en versió trilingüe.

Noves edicions, ampliades amb itineraris per les Guïlleries, aparegueren els anys 1886 (132 itineraris), 1893 (144 itineraris) i 1899 (190 itineraris).

Aquestes guies, igual que les més d'una dotzena que dedicà a altres muntanyes de Catalunya i Andorra i que també foren objecte de nombroses reedicions, constituïren una veritable novetat.

Els seus itineraris, com ja va observar Josep Iglèsies, són simples esbossos, anotacions de distàncies, altituds i noms de torrents i rieres, eminències i collades, fonts, masies, hostals i pobles que es van trobant pel camí. No és pròdig en les descripcions, i solament de tant en tant apareix una pinzellada expositiva. Més que explicar una ruta, es limita a fer una sumària anotació dels noms dels accidents físics i humans.

L'aparició de les guies d'Osona fou acollida amb elogis generalitzats. Només he sabut trobar-ne una excepció: el butlletí del Centre Català (*La Veu del Centre Català*, núm. 22 de 10-3-1888), que diu que "tal com els dóna [els llibres]

a la llum el senyor Osona, sols serveixen als que ja coneixen un tant el terreny o comarca descrits, però es fa més difícil la comprensió per a les persones que el coneixen poc”.

Això és cert, però cal tenir en compte que en aquella època les excursions solien fer-se en companyia d’algun pràctic de l’encontrada i que, per tant, certes precisions actualment útils per a l’orientació no es consideraven indispensables.

Malgrat aquestes mancances, seria injust menystenir les guies d’Artur Osona, de les quals Joan Coromines (*Entre dos llenguatges*, Editorial Curial, 1971) digué, referint-se també a les del seu contemporani Cèsar August Torras: “llur toponímia (i també llur informació de l’arqueologia i de la cultura comarcal) estava a una altura considerable”.

No cal dir que en un segle i escaig l’excursionisme ha canviat molt, i el Montseny també. Ja no hi ha guies que acompanyin els excursionistes pels camins del massís ni cavalleries que els facin més fàcil la ruta. Tampoc els albergs són iguals.

Per això les informacions que sobre aquests serveis conté l’obra d’Osona — sovint complementades amb puntualitzacions realment curioses — poden tenir un cert interès històric. Heus-ne aquí algunes, espigolades de l’edició de 1899:

Aiguafreda. Hostals: can Met o del Remei i l’hostal del Roser. També al cafè solen admetre persones de qualitat, puix tenen cambres i llits on l’excursionista trobarà bona assistència.

Matxos a 7 ptes. per dia.

Guies: el millor és en Josep Capsal i son fill, i en Bartomeu Fogàs, de l’Abella.

Arbúcies. Hostals: can Xombo, can Borni i can Llens. Bona fonda la de la viuda Ferrer o de can Torras. Matxos 7 ptes. per dia.

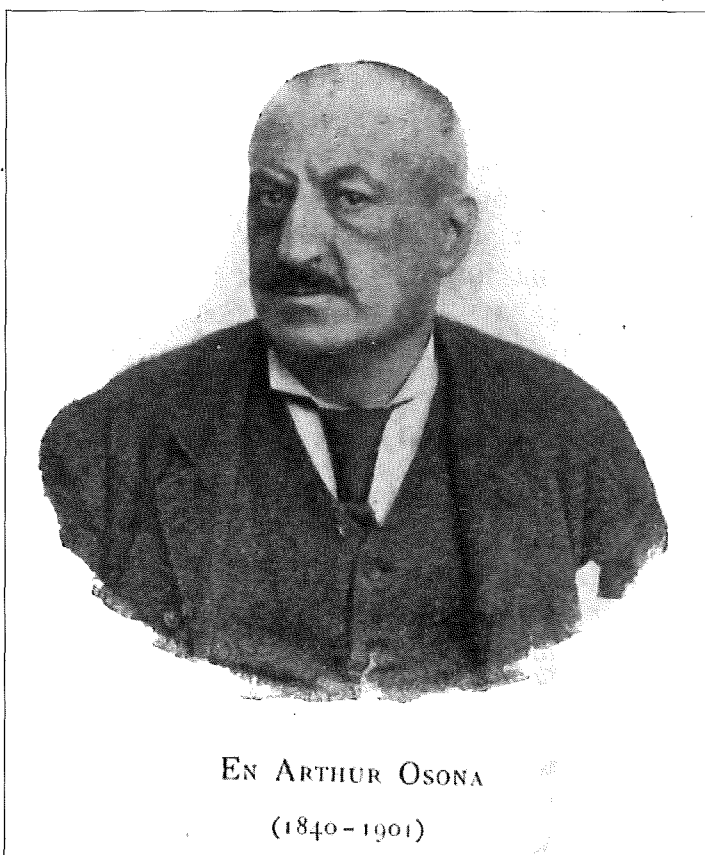
Guies: en Gatet, que és el millor, en Bruguera i en Bayo.

Balenyà. Hostal: can Menut, enfront de l’estació. Guia: Ramon Miralpeix. Matxos a 5 ptes. per dia.

Breda. De l’estació a la vila s’hi pot anar amb la tartana, que enllaça amb tots els trens, pel preu de 2 rals. Hostals: can Fortuny (a) Ros, carnisser a la plaça, bastant confortable i gens car; can Beco, o sia can Xicó Rafaló; can Pepet Carnicer; can Duran i casa la Mònica. Cafès: can Cuera, can Pastells, can Coix i el Casino Bredense, on es reuneix la llorejada societat coral del mateix nom, composta de 50 joves obrers que canten amb molt de gust i de precisió. Guia: Joan Llorens (a) Rafeló. Matxos a 7 ptes. per dia a can Josep Estrugó (a) Ros.

Cafè, Casa del. En aquesta casa del pla de la Calma no hi ha pas vi ni aiguardent ni gran abundància d’aigua.

Campins. Hostals: l’Hostal Vell i l’Hostal Nou d’en Pau Riera, que és el millor. Guies: en Folisot, entre altres, és molt recomanable.

Artur Osona
Formentí
(1840-1901).

EN ARTHUR OSONA
(1840 - 1901)

CLIXÉ PROCEDENT DE L'ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Cànoves. Hostal de can Sastre, on faciliten també guies.

Cardadeu. Hostal de can Pau de la Taberna, que facilita guies fins a Cànoves, Vallfornés i el pla de la Calma.

Costa, La. L'església és romànica i està voltada per un reduït grup de cases; un poquet separada hi ha la que fa d'hostal, on es troba l'estanc, coneguda per can Planta Vinyes. L'hostaler proporciona guies per verificar excursions per l'encontrada.

Figaró, El. El millor guia de tota l'encontrada és en Jaume Coromines, que habita a can Cueta.

Llinars. Hostal a can Pere de la Taberna, o sia casa la Tereseta, i a can Farré. A ambdós faciliten guies.

Fogars de Montclús. Sobre la plaça, a pocs passos al NO, hi ha una casa anomenada l'hostal, però ho és de nom puix sols hi trobarà l'excursionista vi i aiguardent, i no donen acolliment a ningú. En canvi, l'anterior i virtuós senyor rector, D. Pau Gabarró, oferia acolliment en sa confortable casa rectoral a tota persona ben educada que l'hi demanava. Al cementiri, tocant a l'església, hi ha

girada al revés una primitiva pila baptismal de pedra, d'uns 80 o 90 centímetres d'alçada, que és de la primitiva època del cristianisme, quan es batejava per immersió.

Gualba. Hostals: can Pere Camps, el Moliner (que és el millor), i can Pere de la Teberna, estanquer. Guies: en Josep Adrobau, o sia el Noi de can Sala i en Ramon Xech. El gorg Negre, de Gualba, és objecte de llegendes i tradicions, com la de la dona d'aigua, cantada en vers, per cert poc correcte i en un català molt convencional, pel rector que fou de Gualba, a la primeria del segle XIX (mort pels liberals l'any 1821), el qual treball posseeix l'entusiasta catalanista i escriptor dramàtic D. Miquel Draper, farmacèutic de Sant Celoni. Per anar al gorg Negre, el millor guia és l'amo de can Prat.

Hostalric. Can Cahís i can Mercader, que és el més confortable. Cotxes-diligències que recorren en 2 hores el 15 km que separen Hostalric d'Arbúcies. Preu 6 rals a l'interior i 8 rals al cupè.

Montseny. Hostals: Hostal de la Camparra, gens confortable. És millor el de l'Isabel Juvany, a la plaça, però el més recomanable és el de cal Sastre, o sia l'estanc, també a la plaça. Guia: en Joan Colomer, de la Camparra.

Mosqueroles. Hostal de can Pau Casart, el ferrer. Guia, en Josep Pascual, fadrí del ferrer.

Puig, Can. Els habitants d'aquesta casa, situada al camí de Mosqueroles a la Costa, són molt hospitalaris i les dues noies molt agraciades.

Riells. A tocar l'església i la casa rectoral hi ha can Ferrer, o sia can Torras, que és l'hostal, on l'excursionista es trobarà molt bé, puix no li mancarà bon menjar i bon vi a preus molt arreglats. També hi trobarà alguna cavalleria i guies per visitar tota la regió del Montseny oriental.

Samalús. A la plaça, darrere l'església, hi ha l'hostal de can Castellanet, que té bon vi comú i sobretot vi blanc.

Sant Celoni. Bon hostal, can Pons, a la plaça. Guies: en Ricard Besa, en Posa, el Moro, en Jaume Bullich i Badia (a) Soldat. Matxos a 7 ptes. per dia. Es recomanen els d'en Ricard Besa.

Sant Esteve de Palautordera. Bon hostal a can Casals. En Martí Icart és un dels millors guies del Montseny.

Sant Marçal, Ermita de. Bon hostal, relativament, a càrrec de l'ermità, que és un excel·lent guia per a tot el Montseny.

Sant Pere de Vilamajor. Guia, en Jaume Carreras (a) Sastre. Hostal: can Pepet Monteis (antiga casa Costeret), on també faciliten guies.

Sant Segimon, Santuari de. En aquest grandios santuari, hi trobarà l'excursionista del 15 de juny al 15 d'octubre, que sol estar obert, bones cambres amb bons llits i alguna relativa comoditat, així com el devot pelegrí bona església per pregar. Pertany al senyor Francesc de Puig i de Bòria i és administrat per l'amable sacerdot D. Jaume Montanya, que es desviu per fer agradable

l'estada del turista i del devot. Malgrat eixes bones disposicions és recomanable de portar algunes provisions, puix que els dies que hi van moltes persones solen acabar-se les que ven l'hostaler-sagristà, en Sever Soler.

Santa Fe, Ermita de. Bon hostel, relativament confortable. Bones cambres amb llits. L'ermità, que fa d'hostaler, en Francisco Pintu, i son hereu són excel·lents guies per a tota la regió.

Santa Maria de Palautordera. Hostel: can Casals, molt confortable, que fins i tot té una còmoda tartana per anar a l'estació i fer excursions pel pla. Com a guia, és excel·lent en Martí Icart. Matxos a 7 ptes. per dia.

Tagamanent. Enfront de l'església hi ha la casa del torner, que fa d'hostal, on es menja bé i barat. Si els excursionistes són una colla, és aconsellable que baixin a can Bellver, a 15 minuts de l'església, gran casa que també és hostal. El fill de la casa, en Salvador Porter, és el millor guia.

Taradell. Hostel: can Siset. Guia: Joan Sala, fill del correu.

Turó Morou. Amb la indispensable companyia de l'amo de can Sach es pot verificar l'ascensió al Morou. Fa alguns anys que el propietari de Fortuny de Baix va intentar fer-hi carbó, i perdé tres bons matxos que rodaren timbes avall, ja que és difícil fer pujar els matxos allí on els homes sols hi pugen agafant-se a les roques com les cabres. Aquestes contrarietats han estat un gran benefici per a la bellesa forestal del Montseny.

Viladrau. Hostel casa la Rita, molt confortable i barat, i l'Hotel Bofill, sumament confortable i luxós. Es troben bons matxos de sella a 5 ptes. al dia. A l'hostal de la Rita també és faciliten guies. El millor és l'Anton Guadayola, el campaner.

Físicament, Artur Osona era gros, d'una gran corpulència i fortalesa. Caminador infatigable, era incapaç, però, de la grimpada més fàcil, ja que patia de vertigen. Temperamentalment, era un home extravertit, d'una cordialitat extremada.

Autor prolífic de ressenyes d'excursions, tenia un estil descurat que no exclouia l'ús de barbarismes. Com a soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i de l'Associació d'Excursions Catalana (fusionades l'any 1891 amb el nom de Centre Excursionista de Catalunya), la signatura d'Osona és la que apareix més vegades als butlletins, anuals i memòries d'aquestes entitats en el darrer quart del segle XIX.

El record d'Artur Osona, primer cicerone del Montseny, s'ha volgut perpetuar en alguns indrets del massís. Així, la vila de Breda li ha dedicat un monòlit, al carrer del Prat, que fou inaugurat el 16 de desembre de 1979. També s'ha posat el seu nom a una font, situada prop del km. 28,5 de la carretera del Brull a coll Formic, que ofrenada pel Centre Excursionista de Catalunya s'inaugurà el 9 de juliol de 1982 en ocasió del XXIII Aplec de

Matagalls. El 16 de març de 1958 es col·locà, al castell de Montsoriu, una placa de marbre amb la inscripció "Els excursionistes a Artur Osona, autor de les primeres guies de muntanya", la qual no tardà a desaparèixer.

A vegades, l'afecció d'Osona pel Montseny podia fer-li escriure opinions tan sorprenents com la que aparegué al butlletí de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (*L'Excursionista*, setembre de 1880): "... Montseny i Puigsacalm són molt i molt superiors, per pintorescs, als Pirineus".

Ell maldava, però, per deslliurar-se de la "síndrome del Montseny" i així, sense dissimular una certa recança, diu al butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana (abril de 1883): "malgrat l'entusiasme i admiració, per cert ben justificats que m'inspira el Montseny, l'amor de pare que fins a cert punt li tinc i que legitima l'ésser autor de sa única guia, no em cega i haig de declarar amb tota franquesa que per a boscos de roures i, sobretot per a grans i ombrívols fagedes, la regió de Collsacabra i Aiats no té rival a Catalunya".

Artur Osona havia nascut a Barcelona, l'any 1840. Es casà als vint-i cinc anys i no tingué fills. La seva muller, que era una experta amazona i també una gran caminadora, l'acompanyava sovint en les excursions.

Potser per evitar suspicàcies, Osona féu constar, en moltes de les seves guies, "que tots els itineraris són resultat d'excursions verificades per mi, anant sempre a peu".

Morí el 1901, just un any abans que el seu amic i consoci Cèsar August Torras publicqués la primera d'una sèrie de guies del Pirineu català que havien d'iniciar una nova etapa en aquest tipus de literatura excursionista.